

Det svenska teckenspråkets rättsliga ställning

– vägval för en stärkt språkpolitisk ställning

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Svenskt teckenspråk i svensk rätt	4
Erkännande av svenskt teckenspråk i språklagen	4
Svenskt teckenspråk och annan lagstiftning	5
Svenska som huvudspråk	5
Nationella minoritetsspråk	5
Svenskt teckenspråk	5
Statens ansvar i praktiken	6
Möjliga vägar för att stärka den rättsliga ställningen	8
Officiellt språk	8
Inhemskt språk	8
Nationellt minoritetsspråk	8
En självständig språkpolitisk ställning	9
Teckenspråkets rättsliga ställning i andra länder	10
Finland: rättslig förankring i grundlag och särskild lagstiftning	10
Norge: teckenspråkets ställning i språklagstiftningen	10
Nya Zeeland: officiellt språk med avgränsade rättsverkningar	11
Jämförande iakttagelser	12
Europeiska rättsliga ramar och svenskt teckenspråk	13
Europeiska rättsliga ramar	13
Europeiska jämförelser och intresseperspektiv	14
Svensk rätt i jämförelse – erkännande och rättsligt genomslag	14
Det svenska teckenspråkets rättsliga ställning behöver tydliggöras	15
Konkretisering i annan lagstiftning	16
Tydligare ansvarsfördelning, samordning och rättslig struktur	16
Nationell handlingsplan	17
Avslutning	17

Sammanfattning

Svenskt teckenspråk har sedan 2009 en särskild ställning i språklagen (2009:600), där det allmänna ges ett särskilt ansvar att skydda och främja språket. Trots detta saknas ett sammanhållet rättsligt ramverk som tydliggör språkets ställning, ansvar och praktiska genomslag.

Sveriges Dövas Riksförbund, SDR, har därför genomfört en översyn av det svenska teckenspråkets rättsliga och språkpolitiska ställning. Rapporten analyserar hur dagens reglering är uppbyggd, hur svenskt teckenspråk förhåller sig till svenska och de nationella minoritetsspråken samt hur de nationella teckenspråkens rättsliga ställning har reglerats i andra länder.

Genomgången visar att svenska staten redan har ett ansvar för svenskt teckenspråk, men att det saknas ett sammanhållet språkpolitiskt och rättsligt ramverk. Frågorna hanteras inom flera rätts- och politikområden, bland annat utbildning, hälso- och sjukvård, myndighetskontakter och funktionshinderspolitik. Kopplingen mellan erkännande, ansvar och praktisk tillämpning blir därför otydlig.

Rapporten analyserar fyra vägar för att stärka svenskt teckenspråks ställning: officiellt språk, inhemskt språk, nationellt minoritetsspråk och en självständig språkpolitisk ställning. Alternativen har olika rättsliga förutsättningar och konsekvenser.

Den internationella jämförelsen visar flera sätt att ge nationella teckenspråk en tydligare rättslig ställning. Finland har en särskild teckenspråkslag och konstitutionell reglering, Norge reglerar norskt teckenspråk i språklagstiftningen och Nya Zeeland har erkänt sitt teckenspråk som officiellt språk. Modellerna skiljer sig åt men visar betydelsen av att erkännande kopplas till ansvar, styrning och praktisk tillämpning.

Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD, är också en viktig utgångspunkt. I konventionen erkänns teckenspråk uttryckligen som språk och flera bestämmelser behandlar statens ansvar för teckenspråk och språkliga rättigheter.

SDR:s samlade vägval är att svenskt teckenspråk behöver en tydligare och självständig språkpolitisk och rättslig ställning utifrån språkets egna förutsättningar. En central del är en särskild teckenspråkslag som tydliggör språkets ställning och det allmännas ansvar att skydda och främja svenskt teckenspråk.

En teckenspråkslag kan dock inte ensam lösa samtliga frågor om språkets ställning. Rättigheter och skyldigheter behöver också konkretiseras i relevant lagstiftning och offentlig verksamhet. Det behövs även tydligare ansvarsfördelning, styrning och uppföljning samt en nationell handlingsplan för svenskt teckenspråk.

SDR:s vägval är därför en sammanhållen rättslig och språkpolitisk struktur där språklagen, en teckenspråkslag, sektorslagstiftning, statlig styrning och uppföljning samt en nationell handlingsplan tillsammans ger erkännandet konkret innehåll och praktiskt genomslag.

Svenskt teckenspråk i svensk rätt

Det svenska teckenspråkets ställning har formats av historiska beslut som begränsat dövas tillgång till språk, inte minst efter Milanokonferensen 1880 där teckenspråk trängdes undan i utbildningen. Riksdagens beslut 1981 att erkänna svenskt teckenspråk som dövas första undervisningsspråk innebar ett viktigt steg framåt.¹

Trots detta saknas fortfarande en sammanhållen rättslig reglering. Det rättsliga erkännandet av svenskt teckenspråk har inte omsatts i tillräckliga rättigheter och strukturer, vilket innebär att tillgången till språket i praktiken är ojämlik mellan olika samhällsområden.

Erkännande av svenskt teckenspråk i språklagen

Ändamålet med språklagen (2009:600) framgår av 2 §. Lagen anger svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället.. Lagen syftar också till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

Språklagen skiljer mellan olika kategorier av språk. Lagen reglerar svenska som huvudspråk, de nationella minoritetsspråken och andra språk som omfattas av särskilda bestämmelser. Bestämmelser om svenska finns huvudsakligen i 4–6, 10 och 13–14 §§. De nationella minoritetsspråken regleras främst i 7–8, 10 och 14 §§. Svenskt teckenspråk behandlas i 9 och 14 §§, medan andra språk omfattas av 14 §.

Svenska är enligt 4 § språklagen huvudspråk i Sverige. Enligt 5 § innebär detta att svenska är samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Av 10 § framgår som huvudregel att språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

De nationella minoritetsspråken ges i 7, 8 och 10 §§ en särskild ställning genom bestämmelser om skydd och främjande. Bestämmelserna kompletteras av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, som bland annat reglerar enskildas rättigheter inom förskola, äldreomsorg och kontakter med myndigheter. Även skollagen och socialtjänstlagen innehåller bestämmelser som stärker de nationella minoritetsspråkens ställning.

Svenskt teckenspråk behandlas däremot i en egen bestämmelse, 9 § språklagen, där det anges att det allmänna har ett ansvar att skydda och främja språket. Bestämmelsen saknar närmare reglering om användning, individuella rättigheter eller tydliga skyldigheter för det allmänna.

Språklagen ger därmed olika språk olika status. Svenskt teckenspråk erkänns som språk, men saknar, till skillnad från de nationella minoritetsspråken, ett utvecklat rättsligt innehåll i annan lagstiftning. Det innebär att språklagens ändamålsbestämmelse inte får samma praktiska genomslag för svenskt teckenspråk som för svenska och de nationella minoritetsspråken.

Enligt 14 § språklagen ska den som är döv eller hörselskadad eller som av andra skäl har behov av svenskt teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda språket. Bestämmelsen är dock inte kopplad till någon samlad reglering av användning i samhällslivet eller till ett tydligt ansvar för att säkerställa tillgång till språket. Det innebär att språkets ställning i praktiken blir beroende av reglering inom andra rättsområden och av hur olika verksamheter organiserar sitt arbete.

¹ Genom riksdagens behandling av proposition 1980/81:100 (bilaga 12) år 1981 erkändes svenskt teckenspråk som dövas förstaspråk och som undervisningsspråk i specialskolan.

Svenskt teckenspråk och annan lagstiftning

Svenska som huvudspråk

Svenska har i språklagen (2009:600)² en tydligt reglerad ställning som huvudspråk. Det innebär att svenska ska användas i offentlig verksamhet och att språket har en central funktion i samhällslivet. Regleringen ger svenska en stark institutionell förankring. Språket är normerande för offentlig verksamhet och utgör utgångspunkt för kommunikationen mellan det allmänna och enskilda.

Nationella minoritetsspråk

De nationella minoritetsspråken ska enligt språklagen skyddas och främjas. Bestämmelserna kompletteras, som nämnts, av lagen (2009:724)³ om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Det är särskilt finska, samiska och meänkieli som genom minoritetslagen kan användas i kontakt med förvaltningsmyndigheter inom språkens förvaltningsområden. Lagen innehåller även bestämmelser om inflytande, delaktighet samt skydd och främjande av språk och kultur.

Det finns därmed en tydlig koppling mellan språklig status och individuella rättigheter. De nationella minoritetsspråken omfattas av ett utvecklat rättsligt ramverk där skydd, främjande, användning, inflytande och delaktighet regleras i lag.

I samband med Sveriges arbete med Europarådets minoritetsspråksstadga⁴ framförde SDR att svenskt teckenspråk borde omfattas av stadgan som ett territoriellt obundet språk. Förslaget avvisades med hänvisning till att teckenspråket redan ansågs ha en stark ställning i Sverige. Frågan bidrog samtidigt till att synliggöra skillnaderna mellan ett formellt erkännande av svenskt teckenspråk och en mer utvecklad rättslig reglering av språkets ställning.

Svenskt teckenspråk

Svenskt teckenspråk omfattas av 9 § språklagen, där det anges att det allmänna ska skydda och främja språket. Bestämmelsen innebär ett erkännande av svenskt teckenspråk i svensk rätt. Samtidigt finns vissa bestämmelser som kan medföra skyldighet att tillhandahålla tolk eller på annat sätt säkerställa att den enskilde kan ta del av information och tillvarata sina rättigheter, exempelvis inom domstolsväsendet, myndighetskontakter och hälso- och sjukvården.

Av jämförelsen framgår därmed att svenskt teckenspråk erkänns som språk, men att språklagens bestämmelse inte får samma praktiska genomslag som för svenska och de nationella minoritetsspråken. Det beror på att motsvarande rättsliga reglering i annan lagstiftning i stor utsträckning saknas.

² [Språklag \(2009:600\)](#).

³ [Lag \(2009:724\) om nationella minoriteter och minoritetsspråk](#).

⁴ [Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk \(SÖ 2000:3\)](#).

Statens ansvar i praktiken

Beskrivningen av svenskt teckenspråk och språkets ställning i Sverige kan grundas i flera rättskällor och myndighetsuppdrag. Skillnaderna i praktiska förutsättningar mellan språk beror samtidigt inte enbart på språklagen, utan också på hur rättigheter och skyldigheter konkretiseras i annan lagstiftning. Denna ordning uppmärksammades redan i utredningen *Teckenspråk och teckenspråkiga – översyn av teckenspråkets ställning* SOU 2006:54⁵, där behovet av ett mer samlat ansvar lyftes fram.

Språklagen innehåller inte några bestämmelser om användning av svenskt teckenspråk i offentlig verksamhet. Det saknas också bestämmelser som reglerar rätten att använda språket i kontakt med myndigheter eller som tydliggör det allmännas skyldigheter i detta avseende. I stället regleras sådana frågor genom annan lagstiftning.

Enligt 13 § andra stycket förvaltningslagen (2017:900)⁶ ska en myndighet, om det behövs för att den enskilde ska kunna ta till vara sin rätt, använda tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt när myndigheten har kontakt med någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala. Bestämmelsen tar sikte på kommunikation i det enskilda ärendet och kan tillämpas på svenskt teckenspråk, men är inte utformad för att säkerställa språkets ställning som språk i ett bredare perspektiv. Det skulle därför kunna övervägas att utveckla eller precisera bestämmelsen för att tydligare omfatta svenskt teckenspråk.

Svenskt teckenspråk är ett visuellt-gestuellt språk med en annan språklig modalitet än ljudbaserade-oral språk. Det innebär att användning av och tillgång till språket i praktiken hanteras inom olika politikområden och genom sektorslagstiftning, såsom skollagen (2010:800)⁷ inom utbildning och förvaltningslagen när det gäller myndigheters kommunikation och service.

Även inom hälso- och sjukvården finns bestämmelser av betydelse, exempelvis i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)⁸, där regionerna har ansvar för att tillhandahålla tolkning, inklusive vardagstolkning. Tillgången till svenskt teckenspråk säkerställs därmed i praktiken genom sektorsspecifika lösningar snarare än genom en sammanhållen rättslig reglering.

Det innebär att svenskt teckenspråks ställning i praktiken formas inom andra politikområden och genom organisatoriska lösningar. På utbildningsområdet finns exempelvis bestämmelser om specialskolan i skollagen. Enligt 7 kap. 6 § tas bland annat barn som är döva eller hörselskadade emot i specialskolan och 12 kap. innehåller bestämmelser om specialskolan som skolform. Av förarbetena framgår dessutom att undervisningen för elever som tas emot i specialskolan på denna grund även fortsättningsvis ska omfatta ämnet teckenspråk. Specialskoleförordningen (1995:401)⁹ innehåller ytterligare bestämmelser om specialskolan. Samtidigt saknas en samlad reglering av språkets användning i samhällslivet.

Denna ordning får också konsekvenser för möjligheterna att utveckla språket på grupp- och samhällsnivå. Det gäller inte bara utbildning och myndighetskontakt, utan även civilsamhällets möjligheter till långsiktig organisering, språköverföring och språkfrämjande arbete.

5 [SOU 2006:54, "Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning".](#)

6 [Förvaltningslag \(2017:900\).](#)

7 [Skollag \(2010:800\).](#)

8 [Hälso- och sjukvårdslag \(2017:30\).](#)

9 [Specialskoleförordning \(1995:401\).](#)

I detta sammanhang aktualiseras även frågan om statliga stödstrukturer. För organisationer som företräder nationella minoriteter finns en särskild bidragsförordning, förordningen (2005:765)¹⁰ om statsbidrag för nationella minoriteter. Enligt 2 § är syftet att stödja och underlätta verksamheten för organisationer som företräder nationella minoriteter och enligt 3 § lämnas bidraget som organisationsbidrag. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor administrerar bidraget och uppger för 2026 att 6,4 miljoner kronor har beviljats nationella minoritetsorganisationer.

Någon motsvarande särskild språkpolitisk bidragsstruktur för organisationer som företräder teckenspråkiga framgår inte av samma regelverk, vilket innebär en strukturell skillnad i statens stöd. Detta kan ses i ljuset av att minoritetspolitiken omfattar inte bara språk, utan även kultur, inflytande och delaktighet, vilket saknar motsvarande tydlig reglering för svenskt teckenspråk och dövkultur.

Samtidigt innebär 9 § språklagen att svenskt teckenspråk erkänns som språk, vilket utgör en rättslig grund för statens ansvar. Frågan är därför inte om staten har ett ansvar, utan hur detta ansvar ska förstås och ges ett tydligare innehåll.

Även om svenskt teckenspråk erkänns som språk i språklagen, kommer tillgången till språket i annan lagstiftning ofta till uttryck genom bestämmelser om funktionsnedsättning, tolkning och tillgänglighet. Språkets betydelse för kultur, identitet, språköverföring och samhällelig delaktighet har inte fått någon motsvarande sammanhållen reglering. Till skillnad från regleringen av de nationella minoritetsspråken saknas ett motsvarande ändamålsstadgande som uttryckligen omfattar främjandet av dövkultur samt dövas inflytande och delaktighet i samhället.

Det inflytande som i dag finns för döva återfinns huvudsakligen inom funktionshinderspolitiken och dess ramverk. Avsaknaden av en tydligare språkpolitisk inriktning innebär att kopplingen mellan språk, kultur och samhälle inte fullt ut kommer till uttryck i svensk rätt, trots att språk och kultur är nära sammanlänkade.

¹⁰ [Förordning \(2005:765\) om statsbidrag för nationella minoriteter.](#)

Möjliga vägar för att stärka den rättsliga ställningen

Inom ramen för arbetet har olika möjliga vägar analyserats för att stärka svenskt teckenspråk i svensk rätt. Fyra möjliga inriktningar har identifierats: officiellt språk, inhemskt språk, nationellt minoritetsspråk samt en självständig språkpolitisk ställning.

Officiellt språk

Ett första alternativ har varit att pröva om svenskt teckenspråk skulle kunna ges status som officiellt språk i Sverige. En sådan förändring skulle påverka språklagens systematik. Av 4 § språklagen (2009:600)¹¹ framgår att svenska är huvudspråk i Sverige och ska användas i offentlig verksamhet.

Om svenskt teckenspråk skulle ges status som officiellt språk väcks därför frågor om hur detta skulle förhålla sig till svenska som huvudspråk enligt språklagen. En sådan förändring skulle påverka relationen mellan svenska som huvudspråk och andra språk i lagens struktur.

Svenskt teckenspråk kan samtidigt inte utgöra huvudspråk i språklagens mening, eftersom det inte är det språk som används av majoriteten av befolkningen eller som huvudsakligt språk i offentlig verksamhet.

Inhemskt språk

Ett andra alternativ har varit att beskriva svenskt teckenspråk som ett inhemskt språk i språkpolitisk mening. En sådan beskrivning skulle markera att språket har en långvarig förankring i det svenska samhället och används av en grupp som är en del av befolkningen.

Samtidigt saknar begreppet inhemskt språk en etablerad rättslig definition i svensk rätt och används inte som rättslig kategori i lagstiftningen. En sådan beskrivning skulle därför främst få symbolisk betydelse och inte i sig medföra några direkta rättsverkningar.

En sådan inriktning skulle inte i sig förändra språkets rättsliga ställning. Eftersom begreppet saknar legaldefinition i svensk rätt beror konsekvenserna på hur det kopplas till konkreta åtgärder och ansvar.

Nationellt minoritetsspråk

Ett tredje alternativ är att pröva om svenskt teckenspråk skulle kunna omfattas av regleringen för nationella minoritetsspråk. Det skulle ge språket en tydligare rättslig ställning genom språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

De nationella minoritetsspråken har ett utvecklat rättsligt skydd som omfattar språkens ställning, individuella rättigheter och det allmännas ansvar att skydda och främja språken. Det finns även särskilda bestämmelser om användning inom förvaltning, utbildning och äldreomsorg.

En sådan modell skulle kunna ge svenskt teckenspråk liknande rättigheter och skyldigheter. Samtidigt bygger den svenska minoritetspolitiken på erkända nationella minoriteter och deras språk. En förändring skulle därför kräva ställningstaganden till språkets status och dess relation till den befintliga minoritetspolitiska strukturen.

¹¹ [Språklag \(2009:600\)](#).

Det finns också skillnader i hur språken överförs och upprätthålls. För många nationella minoritetsspråk sker språköverföringen främst inom familjen och mellan generationer. Svenskt teckenspråk är i större utsträckning beroende av institutionella språkmiljöer, såsom utbildning och sociala sammanhang. Det påverkar förutsättningarna för språkets fortlevnad och utveckling.

Regleringen av nationella minoritetsspråk är dessutom i stor utsträckning utformad för talade språk och bygger för vissa språk på territoriella förvaltningsområden. Svenskt teckenspråk används i hela landet och är inte geografiskt knutet. Modellen skulle därför behöva anpassas för svenskt teckenspråk.

En självständig språkpolitisk ställning

Ett fjärde alternativ är att beskriva svenskt teckenspråk som ett språk med en särskild ställning inom svensk språkpolitik. Utgångspunkten är att svenskt teckenspråk redan är erkänt i 9 § språklagen, men att regleringen skiljer sig från den för svenska och de nationella minoritetsspråken.

Svenskt teckenspråk behandlas därmed som ett självständigt språk med egna språkliga förutsättningar.

I detta sammanhang är Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD¹², av betydelse. Artikel 2 erkänner teckenspråk som språk och artikel 21 anger att staten ska erkänna och främja användningen av teckenspråk. Artikel 24 behandlar bland annat rätten till teckenspråk, dövsamhällets språkliga identitet och utbildning i ändamålsenliga språkliga miljöer. Enligt artikel 30.4 ska även teckenspråk och dövas kultur erkännas och stödjas. CRPD ger därmed stöd för en tydligare och självständig språkpolitisk och rättslig ställning för svenskt teckenspråk.

En självständig språkpolitisk ställning innebär inte enbart ett formellt erkännande, utan även att staten säkerställer faktisk tillgång till språket och språkliga rättigheter genom rättsliga åtgärder inom relevanta samhällssektorer, såsom förvaltningslagen, skollagen och hälso- och sjukvårdslagstiftningen.

I denna rapport används begreppet teckenspråkslag för att tydliggöra denna inriktning. Med teckenspråkslag avses en särskild rättslig reglering som ger den självständiga språkpolitiska ställningen en tydligare rättslig form. Begreppet innebär därmed inte ett annat vägval, utan förtydligar den inriktning som beskrivs ovan.

12 [*DS 2008:23, "FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning"*](#).

Teckenspråkets rättsliga ställning i andra länder

I flera länder har nationella teckenspråk reglerats genom särskild lagstiftning eller genom att inkluderas i övergripande språkpolitiska ramverk. Regleringarnas utformning skiljer sig åt, men gemensamt är att erkännandet i varierande grad kopplas till statligt ansvar och konkretiseras genom lagstiftning och andra styrmedel.

Finland: rättslig förankring i grundlag och särskild lagstiftning

I Finland har finskt och finlandssvenskt teckenspråk en tydlig rättslig förankring både i grundlag och i annan lagstiftning. Enligt 17 § i Finlands grundlag (731/1999)¹³ ska rättigheterna för personer som använder teckenspråk tryggas genom lag. Bestämmelsen ger teckenspråkets ställning en konstitutionell förankring och markerar att staten har ett ansvar att säkerställa att rättigheterna tillgodoses.

Den konstitutionella regleringen kompletteras av Teckenspråkslag (359/2015)¹⁴. Enligt 1 § omfattar lagen finskt och finlandssvenskt teckenspråk. I 2 § anges att lagens syfte är att främja teckenspråksanvändares möjligheter att använda sitt eget språk och få information på detta språk. Enligt 3 § ska myndigheter främja dessa möjligheter inom sina verksamhetsområden.

Teckenspråkslagen är utformad som en ramlag och innehåller inte en fullständig reglering av individuella rättigheter. Den kompletteras i stället av annan lagstiftning, bland annat inom utbildning och service. Den finländska modellen kombinerar därmed erkännandet av teckenspråk med ett tydligt statligt ansvar samtidigt som genomförandet sker genom sektorslagstiftning.

Den finländska regleringen skapar därigenom en tydligare koppling mellan lagstiftning, ansvar och praktisk tillämpning än i svensk rätt.

Norge: teckenspråkets ställning i språklagstiftningen

I Norge regleras norskt teckenspråk i Språkloven (2021)¹⁵. Enligt 7 § är ”norsk teiknspråk det nasjonale teiknspråket i Noreg”. Bestämmelsen anger samtidigt att språket som språkligt och kulturellt uttryck är likvärdigt med norska. Regleringen placerar därmed teckenspråket tydligt inom språkpolitiken och inte enbart inom tillgänglighets- eller funktionshinderpolitiken.

Regleringen är samtidigt övergripande och har karaktär av ramlag. Den innehåller inte detaljerade bestämmelser om användning inom alla delar av samhällslivet, utan kompletteras av annan lagstiftning, särskilt inom utbildning och tillgång till tolkning. Den praktiska tillämpningen blir därför beroende av hur ansvaret konkretiseras inom olika sektorer.

Den norska modellen visar hur teckenspråkets ställning kan regleras inom språklagstiftningen samtidigt som genomförandet sker genom annan lagstiftning. På så sätt hålls erkännande och statligt ansvar samman inom ett gemensamt språkpolitiskt ramverk.

¹³ [Finlands grundlag \(731/1999\)](#).

¹⁴ [Teckenspråkslag \(359/2015\), Finland](#).

¹⁵ [Språklova \(2021\), Norge](#).

Nya Zeeland: officiellt språk med avgränsade rättsverkningar

I Nya Zeeland regleras teckenspråk genom New Zealand Sign Language Act 2006¹⁶. Enligt section 6 erkänns New Zealand Sign Language som ett av landets officiella språk vid sidan av engelska och maori. Erkännandet ger teckenspråket en formell språklig status inom det nationella språksystemet.

Lagen innehåller även en beskrivning av språket som ett visuellt-manuellt språk. Erkännandet kombineras därmed med en språklig definition av språkets uttrycksform och funktion, vilket tydliggör att teckenspråk är ett självständigt språk med egna strukturer.

Enligt section 7 har personer rätt att använda nyzeeländskt teckenspråk i rättsliga förfaranden med tillgång till tolkning. Språket ges därmed en konkret funktion inom rättssystemet och erkännandet kopplas till en faktisk användningsrätt inom ett centralt samhällsområde.

Lagen är samtidigt huvudsakligen övergripande och innehåller inte generella verkställbara rättigheter inom alla delar av samhällslivet. Den nyzeeländska modellen kombinerar därför ett starkt formellt erkännande med mer avgränsade rättsverkningar.

16 [New Zealand Sign Language Act 2006](#).

Jämförande iakttagelser

Genomgången visar att nationella teckenspråk kan ges rättslig ställning på olika sätt, men att vissa gemensamma drag framträder.

I samtliga jämförda rättsordningar erkänns ländernas nationella teckenspråk som språk och placeras inom språkpolitiken, inte enbart inom tillgänglighets- eller funktionshinderpolitiken. Erkännandet är i varierande grad kopplat till statligt ansvar och konkretiseras genom lagstiftning och andra styrmedel.

I Finland sker detta genom en kombination av konstitutionell reglering, särskild lagstiftning och sektorslagstiftning. I Norge fastställs språkets status i språklagstiftningen medan genomförandet sker genom andra rättsområden. I Nya Zeeland kombineras erkännandet som officiellt språk med en språklig definition och särskilda användningsrättigheter i vissa sammanhang.

En viktig iakttagelse är att erkännandet tydligare kopplas till ansvar och praktisk tillämpning. Det avgörande är inte enbart om teckenspråk erkänns i lag, utan om erkännandet ges praktiskt innehåll genom ansvar, styrning och tillämpning.

Flera av modellerna tydliggör också att teckenspråk är visuella språk med egna språkliga strukturer, vilket påverkar hur lagstiftningen utformas och hur statens ansvar ska förstås. De olika rättsordningarna bygger på olika rättsliga modeller. Finland kombinerar konstitutionell reglering med särskild lagstiftning och annan reglering inom olika samhällsområden. Norge har placerat teckenspråket direkt inom språklagstiftningen, medan Nya Zeeland har valt en modell där teckenspråket erkänns som officiellt språk med vissa särskilda användningsrättigheter.

Svensk rätt reglerar redan utbildning, tolkning och tillgång till kommunikation på svenskt teckenspråk, men saknar en sammanhållen struktur för erkännande, ansvar, uppföljning och praktisk tillämpning.

Jämförelsen visar också att ett erkännande i sig inte är tillräckligt för att säkerställa språkets användning i praktiken. Studier av New Zealand Sign Language Act 2006 visar att erkännandet som officiellt språk haft stor symbolisk betydelse, men att effekterna i praktiken varit begränsade i avsaknad av tydlig ansvarsfördelning, resurser och uppföljning. (McKee 2011¹⁷; McKee & Manning 2015¹⁸) Även i Finland, där teckenspråkets ställning regleras både i grundlag och genom särskild teckenspråkslag, framhålls i forskning att genomslaget i praktiken är beroende av hur ansvar och rättigheter konkretiseras inom olika samhällsområden. Studier har också visat att erkännande i sig inte säkerställer tillgång till språk, service eller utbildning utan tydlig styrning, resurser och uppföljning (De Meulder 2016)¹⁹.

I Norge, där regleringen är nyare, går det ännu inte att dra några säkra slutsatser om långsiktiga effekter. Den norska modellen visar dock hur teckenspråkets ställning kan placeras inom språklagstiftningen samtidigt som genomförandet sker genom annan lagstiftning.

För att ett erkännande ska få reell betydelse behöver det därför kopplas till en sammanhållen struktur för ansvar, lagstiftning och uppföljning. Det är denna koppling som i stor utsträckning saknas i svensk rätt.

17 [McKee, "Action Pending: Four Years on from the New Zealand Sign Language Act 2006". 2011.](#)

18 [De Meulder, "The Legal Recognition of Sign Languages". 2015.](#)

19 [De Meulder, "Promotion in times of endangerment: the Sign Language Act in Finland". 2017.](#)

Europeiska rättsliga ramar och svenskt teckenspråk

Europeiska rättsliga ramar

Frågan om teckenspråkets ställning påverkas inte enbart av nationell rätt, utan även av europeiska och internationella rättsliga ramar. Dessa innehåller inte någon samlad reglering av teckenspråkens rättsliga status, men påverkar förutsättningarna för nationell rättstillämpning och lagstiftning.

Europeiska unionens språkordning regleras genom rådets förordning nr 1 av den 15 april 1958²⁰ om vilka språk som ska användas i Europeiska ekonomiska gemenskapen. Ordningen utgår från medlemsstaternas officiella språk och omfattar inte nationella teckenspråk.

Samtidigt är Europeiska unionen part till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktions-nedsättning. Av artikel 2 framgår att teckenspråk erkänns som språk och artiklarna 9, 21 och 24 innehåller bestämmelser om tillgång till information, kommunikation och utbildning på lika villkor.

Det innebär att unionsrätten behöver tolkas mot bakgrund av en rättighetsutveckling där teckenspråk omfattas av krav på tillgång, användning och likabehandling. Utvecklingen innebär inte att medlemsstaternas lagstiftning harmoniseras på unionsnivå, men den påverkar hur nationell rätt kan förstås och tillämpas, särskilt i frågor som rör sambandet mellan rättigheter och faktisk tillgång till språk.

I ett europeiskt perspektiv är det också relevant att beakta den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (European Charter for Regional or Minority Languages)²¹. Genom Sveriges ratificering av stadgan har ett system etablerats där vissa språk erkänns och omfattas av ett utvecklat regelverk för skydd, främjande, användning och uppföljning. Detta kommer bland annat till uttryck i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Svenskt teckenspråk omfattas inte av denna ordning. Det innebär att svensk rätt innehåller en tydlig struktur där vissa språk omfattas av rättslig reglering i kombination med statligt ansvar, skyldigheter och uppföljning, medan motsvarande struktur i stor utsträckning saknas för svenskt teckenspråk.

Mot denna bakgrund framstår frågan inte främst som om språklig reglering kan kopplas till ett utvecklat rättsligt ramverk, utan i vilken utsträckning en sådan struktur ska omfatta svenskt teckenspråk och omsättas i lagstiftning.

Europeiska jämförelser och intresseperspektiv

Inom det europeiska samarbetet har European Union of the Deaf, EUD, en central roll som intresseorganisation för teckenspråkiga i Europa. Organisationen följer och påverkar utvecklingen av de nationella teckenspråkens ställning inom EU och medlemsstaterna.

EUD har pekat på betydande skillnader mellan medlemsstaterna när det gäller rättslig reglering, användning i offentlig verksamhet samt tillgång till utbildning och samhällsinformation på teckenspråk. Skillnaderna gäller även i vilken utsträckning rättigheter och ansvar konkretiseras och tillämpas i praktiken²².

20 [EU, förordning nr 1 om vilka språk som ska användas i Europeiska unionen.](#)

21 [Europarådet, "European Charter for Regional or Minority Languages", 1992.](#)

22 [Wheatley & Pabsch, "Sign Language Legislation in the European Union", 2012.](#)

Liknande brister har också uppmärksamats i svensk rättstillämpning, bland annat genom beslut från Justitieombudsmannen som rör tillgång till teckenspråk i domstol, polisverksamhet och socialtjänst.

En central iakttagelse är att ett formellt erkännande inte nödvändigtvis innebär att språket får en motsvarande ställning i praktiken. Skillnaden mellan rättslig reglering och faktisk tillämpning är därmed inte enbart en svensk fråga, utan en återkommande utmaning inom flera europeiska rättsordningar.

Samtidigt visar jämförelser mellan europeiska länder att vissa i större utsträckning har utvecklat strukturer som kopplar samman rättslig reglering med statligt ansvar, skyldigheter och konkret användning. Det förstärker bilden av att den svenska regleringen är övergripande och saknar motsvarande konkretisering i annan lagstiftning.

Det europeiska perspektivet visar att teckenspråkets ställning formas i ett samspel mellan internationella åtaganden, europeiska rättighetsramar och nationell lagstiftning. Även om dessa ramar inte föreskriver en enhetlig rättslig modell pekar utvecklingen mot att rättslig reglering i allt större utsträckning kopplas till ansvar, struktur och praktisk tillämpning.

Svensk rätt i jämförelse – erkännande och rättsligt genomslag

Genomgången av Finland, Norge och Nya Zeeland visar att de nationella teckenspråken i dessa länder har getts en rättslig reglering som i varierande grad kopplar samman erkännande med bestämmelser om användning, statligt ansvar och i vissa fall individuella rättigheter.

Av 9 § språklagen (2009:600) framgår att det allmänna har ett ansvar att skydda och främja svenskt teckenspråk. Till skillnad från Finland saknas i Sverige en konstitutionell reglering av teckenspråkets ställning. Det finns inte heller någon samlad svensk teckenspråkslag motsvarande Teckenspråkslag (359/2015).

Det ansvar som följer av språklagen konkretiseras i stället genom bestämmelser i annan lagstiftning, såsom skollagen och regelverk om tillgång till tolkning, utan att det finns en sammanhållen rättslig reglering.

I jämförelse med Norge saknar Sverige också en uttrycklig bestämmelse motsvarande 7 § i Språkloven (2021), där norskt teckenspråk anges vara det nationella teckenspråket. Den norska regleringen innebär att teckenspråkets ställning tydliggörs inom språklagstiftningen samtidigt som den kompletteras av bestämmelser i annan lagstiftning. Det skapar en tydligare koppling mellan språklig reglering och statens ansvar.

I svensk rätt saknas en motsvarande koppling, vilket innebär att språklagens bestämmelse inte får samma genomslag i tillämpningen.

I jämförelse med Nya Zeeland saknas en reglering som ger svenskt teckenspråk en motsvarande ställning som officiellt språk eller som tydligt reglerar språkets användning i vissa rättsliga sammanhang.

Den svenska regleringen kännetecknas därmed av att språklagen innehåller ett övergripande erkännande utan att detta i motsvarande utsträckning har konkretiserats i annan lagstiftning genom bestämmelser om användning, individuella rättigheter eller tydliga skyldigheter för det allmänna.

Det svenska teckenspråkets rättsliga ställning behöver tydliggöras

Svenskt teckenspråk erkänns i språklagen (2009:600), men regleringen är övergripande och ger begränsad vägledning om ansvar, användning och genomförande. Den närmare regleringen hanteras genom annan lagstiftning och organisatoriska lösningar, vilket innebär att tillgången till svenskt teckenspråk kan variera mellan verksamheter och samhällsområden.

Den internationella jämförelsen visar samtidigt att andra länder i större utsträckning har kopplat erkännandet av teckenspråk till tydligare rättsliga strukturer. I dessa modeller preciseras statens ansvar och språkets användning i högre grad, vilket bidrar till en mer sammanhållen ordning.

Det saknas också en samlad reglering som knyter samman erkännandet av svenskt teckenspråk med bestämmelser om användning, ansvar och uppföljning. Frågor om språkets ställning hanteras i stället inom olika rättsområden och departement, vilket påverkar möjligheterna till enhetlig tillämpning och långsiktig styrning.

Sverige är folkrättsligt bundet av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, CRPD. Konventionen är inte inkorporerad som svensk lag men har betydelse för utformning och tolkning av svensk rätt. CRPD erkänner teckenspråk som språk och ålägger staten att främja dess användning samt säkerställa rättigheter som rör bland annat information, utbildning, delaktighet och språklig och kulturell identitet.

Svenskt teckenspråk befinner sig i skärningspunkten mellan språkpolitik och funktionshinderspolitik. I svensk rätt och förvaltning hanteras teckenspråk ofta utifrån tillgänglighet, stödinsatser och funktionshinderspolitik, samtidigt som språklagen erkänner det som språk med ett särskilt skydds- och främjandeansvar för det allmänna.

Perspektiven har olika utgångspunkter. Ett språkpolitiskt perspektiv utgår från språkets ställning som språk, medan ett funktionshinderpolitiskt perspektiv främst fokuserar på tillgänglighet och individuellt stöd. Detta påverkar hur svenskt teckenspråk och statens ansvar förstås inom svensk rätt och offentlig förvaltning.

Genomgången väcker även frågor om hur språkrelaterade hinder och bristande tillgång till svenskt teckenspråk förhåller sig till diskrimineringslagstiftningen. Nuvarande reglering tar huvudsakligen sikte på funktionsnedsättning och tillgänglighet, medan språkets betydelse för delaktighet, identitet och jämlika villkor i begränsad utsträckning omfattas av regleringen.

Flera av de internationella modellerna kombinerar erkännande med tydligare former av ansvar, styrning och uppföljning. Detta gäller även i rättsordningar där lagstiftningen i sig är övergripande. Frågan handlar därmed inte enbart om språkets formella status, utan också om hur erkännandet omsätts i praktiken genom lagstiftning, myndighetsansvar och organisatoriska strukturer.

Det finns därför behov av att tydligare beskriva hur det svenska teckenspråkets ställning förhåller sig till språklagen, statens ansvar och internationella åtaganden.

Mot bakgrund av genomgången finns det behov av att utveckla regleringen av svenskt teckenspråk i svensk rätt. Genomgången visar att språklagens bestämmelse om svenskt teckenspråk inte i tillräcklig utsträckning har konkretiserats i annan lagstiftning genom tydliga skyldigheter, ansvar och praktisk tillämpning. Erkännandet har därför i dag ett begränsat rättsligt genomslag.

Förslaget innebär att svenskt teckenspråk ges en tydligare och mer självständig rättslig ställning genom att erkännandet i språklagen kopplas närmare till lagstiftning, ansvar och praktisk tillämpning. En sådan utveckling innebär samtidigt inte att befintlig reglering om exempelvis specialskola, tillgång till tolkning eller andra bestämmelser som rör svenskt teckenspråk upphör att gälla. Utgångspunkten är i stället att utveckla och tydliggöra sambandet mellan språklagens erkännande och den reglering som redan finns inom olika rättsområden.

Konkretisering i annan lagstiftning

Tillgången till svenskt teckenspråk och enskildas språkliga rättigheter behöver säkerställas genom bestämmelser i relevant lagstiftning. Det gäller särskilt förvaltningslagen i fråga om myndigheters kommunikation och service, skollagen i fråga om utbildning och språkmiljöer samt hälso- och sjukvårdslagstiftningen i fråga om tillgång till tolkning och kommunikation.

Genom tydligare bestämmelser i dessa regelverk kan kopplingen mellan språklig reglering och praktisk tillämpning stärkas. Det kan ske genom att befintliga bestämmelser utvecklas eller preciseras, men också genom att nya bestämmelser införs där reglering saknas.

En sådan utveckling behöver även omfatta språkets betydelse för kultur, identitet, inflytande och delaktighet i samhällslivet. Svenskt teckenspråk bör därmed inte enbart behandlas som en fråga om kommunikation eller tillgänglighet, utan också som en del av ett bredare språkpolitiskt och rättsligt sammanhang.

Tydligare ansvarsfördelning, samordning och rättslig struktur

Ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter behöver tydliggöras genom förordning och statlig styrning samt kompletteras med strukturer för uppföljning och tillsyn. En tydligare ansvarsfördelning minskar risken för att frågor om svenskt teckenspråk hanteras olika mellan departement och myndigheter eller faller mellan olika ansvarsområden. Uppföljning och utvärdering är också centrala för att säkerställa att lagstiftningens intentioner får genomslag i praktiken.

Det finns samtidigt behov av en mer sammanhållen rättslig struktur för svenskt teckenspråk, där ansvar, rättigheter och genomförande hålls samman. Detta är särskilt viktigt för att säkerställa att tillgången till svenskt teckenspråk inte blir beroende av enskilda bedömningar i rättstillämpningen. En sådan struktur kan utvecklas genom en särskild teckenspråkslag, tillsammans med tydligare regler i annan relevant lagstiftning och en mer samordnad statlig styrning. Det centrala är att kopplingen mellan övergripande reglering och praktisk tillämpning stärks.

Nationell handlingsplan

En nationell handlingsplan för dövas lika rättigheter och svenskt teckenspråk kan utgöra ett komplement till den rättsliga regleringen. En sådan handlingsplan kan bidra till att samordna statens insatser, tydliggöra prioriteringar och klargöra ansvarsfördelningen mellan berörda myndigheter och andra aktörer.

För att få genomslag behöver handlingsplanen innehålla konkreta åtgärder, tydlig ansvarsfördelning samt strukturer för uppföljning och utvärdering. Den behöver också utformas i nära samverkan med berörda aktörer.

En handlingsplan kan samtidigt inte ersätta behovet av rättslig reglering, utan bör ses som ett verktyg för att omsätta lagstiftning i praktiken och bidra till ett mer enhetligt genomförande.

Avslutning

Åtgärderna syftar till att ge svenskt teckenspråk ett tydligare rättsligt innehåll. Det avgörande är inte enbart att språket erkänns, utan att erkännandet omsätts i lagstiftning, ansvar, styrning och praktisk tillämpning. Genom en mer sammanhållen rättslig struktur och tydligare statligt ansvar skapas bättre förutsättningar för att svenskt teckenspråk ska kunna fungera som ett språk i samhällslivet, med reell betydelse för kommunikation, kultur, delaktighet och jämlika villkor.

SDR:s vägval är en självständig och tydligare språkpolitisk ställning för svenskt teckenspråk. I denna publika version tydliggörs att en särskild teckenspråkslag är en del av denna inriktning, tillsammans med konkretisering i annan relevant lagstiftning, tydligare statligt ansvar och en nationell handlingsplan.

